
IN MEMORIAM

GRÁNICZ ISTVÁN

(1946–2016)

A XX. századi orosz irodalom szakértője volt, s különös alaposággal kutatta az orosz formalizmus utóéletét, újabb variánsait. Összefoglaló műve erről *A nyelvészeti poétika útjai és lehetőségei* (Balassi Kiadó, Budapest, 2002). A tartui–moszkvai szemiotikai iskolát a magyarországi befogadás felől áttekintő munkája pedig arra érdemesült, hogy az oroszországi strukturalizmus legrangosabb könyvkiadójánál jelent meg: Тартуско-московская семиотическая школа (взгляд из Венгрии), (*История, воспоминания, размышления*) [„A tartui–moszkvai szemiotikai iskola. (Pillantás Magyarországról.) (Története, visszaemlékezések, töprengések)]. Москва, Школа „Языки русской культуры”, 1998, 309–339.)

Az irodalomkutatás jelentős szakterületeit és irányzatait bemutató *Helikon*-számok közül többnek ő volt a szerkesztője: Kutatási irányok az 1920-as évek szovjet irodalomtudományában (1978/1–2) – Hlebnjikov és az orosz avantgárd (1987/4) – Elsikkasztott orosz irodalom (1993/2–3) – Hermeneutika az orosz századelőn (1997/3). *Anyégin*-kiadását a kritika szerint „nagyyszerű szerkesztés”.

(<http://beszelo.c3.hu/cikkek/igy-gondozd-a-szoveget> – Utolsó belépés: 2016. 04. 01.) jellemzi: *Alekszandr Puskin: Jevgenyij Anyégin*. (Budapest, Matúra klasszikusok, IKON, 1992). Minden alkalommal nagy figyelmet keltettek kuriózumértékű közleményei: Profizmus? – Távol (áll) Moszkvától (*Helikon*, 1992/2, 283–292) – „A kéziratok – ha kiadják őket – nem égnék el” (*Helikon*, 1993/2–3, 155–160). – Borisz Paszternak Nobel-díja és kizárása a Szovjet Írószövetségből (*Helikon*, 1993/2–3, 329–339) – Andrej Szinyavszkij és Julij Danyiel pere (*Helikon*, 1993/2–3, 349–356).

Az Irodalomtudományi Intézet Irodalomelméleti Osztályának volt a tagja. Munkássága elősegítette, hogy azok a viták, amelyek az Osztály égisze alatt indultak az irodalomkutatás és az irodalom korszerűsége érdekében, filológiai megalapozottak legyenek, különösen, ami a vitatott álláspontok szovjetunióbeli hátterét jelentette. (A viták szintje persze nem mindig volt tisztán elméleti. Együtt vettünk részt egy leningrádi vitán, ahol egy bolgár kolléga kárhóztatta, hogy Zsdánov tanításait Zsdánov városában vonjuk kétségbe.)

Évtizedeken át közvetlenül járult hozzá ismereteivel az Intézet nemzetközi tudománypolitikájához, kapcsolatainak kiépítéséhez. Írásai, publikációi a szakma számára fenntartják emlékét, de az a jelentős rész, amelyet az Intézet és a hazai tudományosság képviselőjében vállalt, csak akkor kaphatna kellő hangsúlyt, ha

sor kerülne az Intézet nemzetközi eredményességének részletes feltárására. Az Intézet archívumában sincs ehhez kellően artikulált anyag, hiszen ennek a tevékenységnek legkritikusabb részére a szóbeliség jellemző. Az Intézet vezetői kezdetől fogva nagy határozottsággal építették ki az Intézet nemzetközi kapcsolatait, mindenekelőtt a „nyugatiakat”. Ehhez – még a nyolcvanas években is – kellő elszántságra és taktikai érzékre volt szükség. Az eredményesség egyik jele, hogy az AILC/ICLA (a Nemzetközi Összehasonlító Irodalomtudományi Társaság) az idők folyamán kétszer is magyar elnököt választott magának három-három éves ciklusra: Sőtér Istvánt (1970–73), majd Vajda György Mihályt (1982–85). Az Intézet arra törekedett, hogy a Szovjetunióban az igazi tudósokkal tartson fel termékeny kapcsolatot. Gránicz István ebben megbízható segítség volt. Jól tudta értékelni a szovjet kollégák tudományos súlyát, tekintélyét, így az Intézet vezetése mindig jól értesült, s mindig tudta, kikkel lehet és kell elmélyíteni az együttműködést.

Az Intézet nemzetközi tekintélye kimagasló volt a szovjet blokkban működő irodalomkutató intézmények körében. Ez olyan látszólag apró ügyekben is megmutatkozott, amiknek a jelentőségét ma már nemigen lehet értékelni. Az AILC 1991-ben tartott tokiói kongresszusának egyik szünetében kért meg Milan V. Dimić kanadai professzor, hogy Magyarországra visszatérve tudassam intézeti kollégáimmal köszönetét, mert annak idején el tudták érni a jugoszláv kormánytól, hogy garantálja zavartalan részvételét a nemzetközi társaság 1976-os belgrádi kongresszusán. (Akkoriban ő még jugoszláv disszidensnek számított.) A nyolcvanas években történt, hogy Gránicz Istvánon keresztül kérte egy szovjet kolléga, hogy intézeti meghívással tegyük lehetővé nyugatra távozását. (Korábban így Klaniczay Tibor segített ki Svájcba egy szovjet tudóst.) Felkészültünk Pistával az akcióra, de a kolléga már Japánból köszönte meg segítőkészségünket.

Nehéz elképzelni, milyen lelki gondokat, beleértve tényleges egzisztenciális félelmet is, okozhatott nem egy intézeti elgondolás vagy manőver Pistának. Számára alighanem természetesnek tűnt, hogy mindez együtt jár azzal a tudományterülettel, amelybe beledolgozta magát, amely eltette, s amely számos kimagasló példával ösztönözte arra, hogy nehéz körülmények között is megőrizze emberi tartását, méltóságát.

SZILI JÓZSEF

TARTALOM

Az addikció kulturális és kritikai elméletei

TANULMÁNYOK

TIMÁR ANDREA: Az addikció kulturális és kritikai elméletei	3
JACQUES DERRIDA: A drogok retorikája (Fordította: <i>Timár Andrea</i>)	17
VIRGINIA BERRIDGE – EDWARD GIFFITH: Az ópium és a nép: ópiumfogyasztás a XIX. századi Angliában (Fordította: <i>Vásári Melinda</i>)	24
EVE SEDGWICK: Az akarat kórságai (Fordította: <i>Jászay Dorottya</i>)	27
BARRY MILLIGAN: Ópium, avagy brit identitás és fertőző Kelet (Fordította: <i>Gyuris Kata</i>)	37
PAUL YOUNGQUIST: Rossz szokások (Fordította: <i>Jásdi András</i>)	43
TIMÁR ANDREA: A függő mint „traumatofil típus”: modernitás és addikció Samuel Taylor Coleridge és Walter Benjamin írásaiban (Fordította: <i>Hamerli Nikolett</i>)	58
ELISSA MARDER: Trauma, függőség és temporális bulimia a <i>Bovaryné</i> ben (Fordította: <i>Tamás Péter</i>)	72
GERDA REITH: A játék tapasztalata (Fordította: <i>Kiss Kristóf</i>)	87
HELEN KEANE: Dohányzás, függőség és időteremtés (Fordította: <i>Vásári Melinda</i>)	110
LORRAINE GREAVES: Füstfüggöny – a nők dohányzásának kulturális jelentése (Fordította: <i>Szép Eszter</i>)	122

KÖNYVEK

ANDREA TIMÁR: A Modern Coleridge: Cultivation, Addiction, Habit / FOGARASI GYÖRGY	131
HOVÁNYI MÁRTON: Prophetic Counterparts in <i>The Brothers Karamazov</i> . A Comparative Literature Monograph / ZIMMERMANN GERDA	133
EWA M. THOMPSON: A birodalom trubadúrjai – Az orosz irodalom és a kolonializmus / KIS ORSOLYA	134

IN MEMORIAM

SZILI JÓZSEF: Gránicz István (1946–2016)	137